פינחס ב

א. עה"פ[1] „ובני קרח לא מתו" פרש"י „הם היו בעצה תחלה ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם לפיכך נתבצר[2] להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם".

וכתבו המפרשים[3], שכוונת רש"י היא ליישב סתירה בפשטות הכתובים, דאיך אפ"ל ש„בני קרח לא מתו", והרי מפורש לעיל בפ' קרח[4] „ותבלע גו' ואת כל האדם אשר לקרח" (שבפשטות נכללים והעיקר בזה בני קרח[5])? ולכן מפרש רש"י, שאכן נבלעו באדמה, אבל לא מתו, כי „נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם", והטעם ש„לא מתו" — כי „בשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם".

אבל עדיין צריך ביאור אריכות לשון רש"י — „הם היו בעצה תחלה ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם" — דלכ־אורה הי' מספיק לומר בקיצור: „לפי שעשו תשובה לפיכך נתבצר כו'", וע"ד לשון רש"י לעיל בפ' קרח[6] (כשמפרש טעמו של קרח שהכניס עצמו לחלוק על משה, משום ש„ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו שמואל ששקול כנגד משה ואהרן כו' וכ"ד משמרות עומדות לבני בניו כו'", שרש"י מסיים) „ולא ראה יפה לפי שבניו עשו תשובה".

בפשטות יש לומר, שכוונתו בזה לבאר מדוע נענשו בני קרח כל עיקר (להיות בין הבלועים באדמה) — והרי עשו תשובה[7]? ולכן כותב ש„הם היו בעצה תחלה", ועוד זאת, שתשובתם לא היתה תשובה גמורה[8], כי רק „הרהרו תשובה בלבם" — ולכן הגיע להם עונש זה (שנבלעו באדמה), אלא שכיון שעכ"פ הרהרו תשובה, לכן „לא מתו" אלא „נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם".

אבל עדיין אין זה מבאר דיוק הלשונות בפירוש רש"י:

א) ממ"ש „הם היו בעצה תחלה" (ולא „הם היו במחלוקת" וכיו"ב), משמע, שלא רק שהצטרפו למחלוקת שפרצה, אלא הם היו מהיועצים שעל פי עצתם התחילה[9] מחלוקת קרח.

ואינו מובן:

(1) ההכרח ע"פ פשט שבתחילה היו בני קרח בין החולקים על משה — ול־העיר אשר תרגום יונתן ותרגום ירו־

---

1) פרשתנו כו, יא.

2) מגילה יד, א. סנהדרין קי, סע"א. תנחומא קרח יא. במדב"ר שם (פי"ח, כ). — וראה הערה 18.

3) שפ"ח. משכיל לדוד. וראה גם חדא"ג מהרש"א סנהדרין שם. — ובגו"א (ועוד) שרש"י מתרץ מדוע נאמר „לא מתו" ולא נאמר ובקיצור „חיו" (ע"ד שלח יד, לח).

4) טז, לב.

5) ברמב"ן שם, ש„כל האדם" היינו עבדיו ושפחותיו (ולא בניו). ובספורנו שם פי' שהם „ה־נמשכים אחריו במחלוקתו". — אבל מסתימת רש"י שם מובן, שלדעתו „כל האדם אשר לקרח" פירושו כפשוטו, שכל השייכים אליו בכלל.

6) טז, ז.

7) וראה משמרת הקדש, באר יצחק ועוד כאן. — וצע"ק, שלכאורה קושיא זו מתעוררת כבר לעיל בפ' קרח, כיון שפרש"י שם שבני קרח עשו תשובה, והו"ל לרש"י לתרץ שם מדוע נבלעו.

8) ראה עד"ז גו"א כאן.

9) ע"ד „בעצה תחלה" שבפרש"י וארא (ז, כח).

שלמי[10] פירשו שלא היו בעצת קרח — מובן, כי הלא מפורש בכתוב, כנ"ל, שכל האדם אשר לקרח נבלעו בהאדמה, ומס־תבר שזהו בגלל השתתפותם בהמח־לוקת[11]: אבל מנ"ל לרש"י ש„הם היו בעצה תחלה"?

(2) גם אם נמצא הכרח לזה בפשוטו של מקרא[12] — למאי נפק"מ כאן להדגיש גודל חטאם, ש(לא רק שנשתתפו במח־לוקת קרח ועדתו, אלא) היו „בעצה תח־לה" [והרי גם בלי זה ראויים לעונש כיון שלא עשו תשובה גמורה]?

ב) „בשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם" — מהו הדיוק שהרהרו תשובה בעת המחלוקת עצמה, ולא לאחרי' כ־תוצאה מדברי משה? ולכאורה מסתבר יותר שתשובתם היתה לאחר שאמר משה[13] „בזאת תדעון כי ה' שלחני גו' אם כמות כל האדם גו'"[14], ולכן לא הועילה אז תשובתם לבטל עונשם לגמרי, ולכן נבלעו.

ג) „הרהרו תשובה בלבם" — דלכ־אורה אין בלשון זו הדגשה שתשובתם לא היתה תשובה גמורה[15], אלא שהיתה רק הרהור בלב, ולא וידוי בפה כו'[16].

ב. ויש לומר, שכוונת רש"י היא, ל־באר הטעם שנענשו ולאחר זה ניצלו וב־אופן משונה (ונסי) שלא מצינו דוגמתו בכל התורה כולה — נבלעו ביחד עם (קרח[17] ו)דתן ואבירם ומשפחותיהם, ו־לאידך, שם גופא „נתבצר להם מקום גבוה (בגיהנם) וישבו שם" (ובפרט שיש מקום לומר שב„וישבו שם"[18] מתכוון רש"י לישיבה בשלוה[19], ע"ד פירוש

10) פרשתנו כאן.

בקיצור מזרחי (ועד"ז במלאכת הקודש על פרש"י) פי' ברש"י שהיו מבני בניו של קרח שהיו גדולים ולא נכנסו עמהם במחלוקת כל עיקר (וזוהי משפחת הקרחי שממנה יצא שמואל כו'). וצ"ע שהרי זה היפך פרש"י קרח הנ"ל, דזה שיצא ממנו שמואל כו' הוא לפי שבני קרח עשו תשובה.

[אלא שלדעתו תלוי בב' הדעות אם בני קרח יצאו מן האדמה או ששוב לא עלו (ראה לקמן ס"ג ובהנסמן שם), וראה שם שמפרש, שפרש"י בתהלים (מב, א) הוא להדיעה שיצאו משם ופרש"י פרשתנו הוא כהדיעה שלא יצאו משם, וא"כ אפ"ל שס"ל שפרש"י קרח הנ"ל הוא להדיעה שיצאו משם*].

11) להעיר שגם טפם של דתן ואבירם נאבדו (רש"י קרח טז, כז).

12) וי"ל ע"פ פרש"י קרח (שהובא לעיל בפנים) שסיבת מחלוקת קרח היתה ש„ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו", וא"כ מסתבר שגם בניו היו בעצה זו.

*) והוא כדעת הרא"ם בכ"מ, שלפעמים מפרש רש"י במקום א' לדיעה א' ובמקום שני לפי דיעה אחרת. וכבר נת' כמ"פ שלכאורה אין זה פשוטו של פרש"י.

13) קרח טז, כח ואילך.

14) וצ"ע במשכיל לדוד כאן, שכ' „שנבלעו אלא דבאותה שעה הרהרו כו'" (וכ"ה במדרש תהלים מה, ב) — שהרי ברש"י מפורש „בשעת המחלוקת כו'".

15) שהרי תתכן תשובה גמורה בלב. ולהעיר מקידושין (מט, ב) הרהר תשובה כו' צדיק גמור (כגירסת האור זרוע סקי"ב. וכ"ה בתניא פ"א).

16) וראה מדרש תהלים שבהערה 14.

17) את"ל שרש"י ס"ל שהי' מן הבלועים. וראה שיחת ש"פ קרח תשל"ג. ואכ"מ.

18) דלכאורה תיבות אלו מיותרות הן. וב־במדב"ר (פי"ח, כ) ליתא. ואף שכ"ה בשאר המקומות שבהערה 2 — אין זה טעם שרש"י יעתיקו בפירושו (כמו שלא העתיק מ"ש בסנהדרין שם „וישבו שם) ואמרו שירה", כיון שאינו שייך ל־פששי"מ).

וע"פ המבואר בפנים מובן מדוע בחר רש"י בהגירסא „וישבו" ולא (כבמגילה שם) „ועמדו". וראה הערה 28.

19) וי"ל שזוהי גם כוונת רש"י „נתבצר להם מקום גבוה כו'" — והיינו, כפירושו הפשוט, מלשון „מבצר", „ערים בצורות" (וראה רש"י סנהדרין שם)

רש"י[20] „וישב יעקב – ביקש יעקב לישב בשלוה"). ומהו ענינו של עונש כזה, ש־הוא דבר והיפוכו – נמצאים באדמה (ב־גיהנם), ושם גופא – במקום „גבוה", וב־אופן של „נתבצר" (וישיבה בשלוה)?

וכדי לתרץ שאלה זו מדייק רש"י „ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם לפיכך נתבצר להם כו'" – כלומר: החסרון בתשובתם של בני קרח הי' בכך שהיתה רק הרהור בלב ולא בדיבור בגלוי, באופן שלא נודעה לאיש. ו־אדרבה, תשובתם היתה בשעת המחלוקת, היינו, שלפי ראות עינים עדיין המשיכו במחלוקת, וביחד עם זה עלה בלבם הרהור תשובה.

[בפרש"י לתהלים[21] אמנם כתב „וב־שעת המחלוקת פירשו" – אבל מזה ש־בפירושו על התורה סתם „ובשעת המח־לוקת הרהרו תשובה בלבם" (ולא כתב ש„פירשו") מובן, שמפשטות הכתובים (בחומש) משמע שלא פירשו מן המחלו־קת (והטעם בפשטות, שאם פירשו לא היו נבלעים באדמה[22]), ורק הרהרו תשו־בה בלבם[23].

ולכן הי' עונשם משונה כנ"ל, כי ה"ז מדה כנגד מדה: כמו שהנהגתם היתה ב־אופן של דבר והיפוכו, שבפועל ובגלוי לא הי' ניכר שפירשו מהמחלוקת אלא שבסתר מחשבתם והרהורם נבדלו משאר עדת קרח – כך גם עונשם הי' במדה זו, שראו כל ישראל שנענשו בדומה לקרח ועדתו שכמוהם נבלעו באדמה, אלא ששם באופן מובלע בארץ נבדלו מן השאר, „מקום גבוה בגיהנם וישבו שם".

ג. ויש לומר, שבזה מתרץ רש"י ב־דרך אגב (כדרכו) תמי' כללית בפסוק זה – דכל הכתוב „ובני קרח לא מתו" מה בעי הכא? סיפור זה שבני קרח לא מתו כי עשו תשובה, מקומו לעיל בפ' קרח, כשהתורה מספרת גופא דעובדא.

בפשטות יש לומר, כי כאן בפרשתנו הוצרך הכתוב להודיענו שלא מתו, כדי שלא יקשה לן זה שמונה בין משפחות בני לוי את „משפחת הקרחי"[24], ולכן מקדים הכתוב ש„בני קרח לא מתו"[25], וכיון שלא מתו בהבלעם ו„נתבצר להם מקום גבוה . . וישבו שם", הרי מסתבר שבמשך הזמן יצאו משם[26], ומהם יצאו (כפרש"י לעיל בפ' קרח, כנ"ל) שמואל הנביא וכ"ד משמרות כו'.

[בכמה מפרשי רש"י[27] כתבו דמ"ש רש"י „נתבצר כו' וישבו שם", כוונתו שבני קרח נשארו שם לעולם.

– ל' חזק" (ועד"ז כ' ברע"ב ובאר מים חיים (לאחי המהר"ל) כאן), והיינו, ש„מקום גבוה" זה גופא הי' אצלם כמו עיר מבצר וחזק, שמזה מובן עוד יותר עד כמה היתה ישיבתם שם בשלוה (והיו יכולים לחיות שם זמן רב).

20) וישב לז, ב סד"ה אלה.

21) מב, א.

22) ולהעיר ממחז"ל (סנהדרין קט, סע"ב ואילך) שאון בן פלת, אף שהי' בעצה, ניצל ע"י אשתו (אלא שרש"י לא הביאו. וראה שיחת ש"פ קרח תשל"ג).

23) ולשון רש"י בפ' קרח „עשו תשובה" – י"ל שקיצר שם בלשונו (כיון שאינו מקומו), וכוונתו כמ"ש כאן להרהור תשובה בלב.

24) כו, נח.

25) ומה שנאמר זה כאן (במנין משפחות בני ראובן), ולא במקומו – ראה לקמן סעיף ה.

26) ולהעיר שרש"י כותב ברור „בגיהנום". אבל ראה בחיי ועוד כאן, שמקום הבליעה נק' גיהנום. הרשב"א בהכותב לע"י מגילה שם.

27) ראה רא"ם, ס' זכרון, קצור מזרחי, ועוד.

---

*) דלא כפרש"י במגילה שם ד„נתבצר" הוא „לשון גבוה" (ברש"י בע"י „לשון גובה"). וראה המשך לשונו בסנה' שם „החקין להם הקב"ה מקום גבוה". ואכ"מ.

אבל דבריהם צע"ג, דמאחר שרש"י כ' בפירוש שמבני קרח יצאו שמואל ה־נביא וכ"ד משמרות כו' לפי שעשו תשו־בה, הרי עכצ"ל שסוף סוף יצאו חיים מן האדמה[28]. ויתירה מזו – מזה שבפרשתנו – בזמן משה נמנית „משפחת הקרחי", מוכח שבזמן משה כבר חיו חיי משפחה].

אבל עדיין אין בזה ישוב לשאלה ה־אמורה – מדוע לא הקדים וכתב הכתוב שבני קרח לא מתו במקומו בפ' קרח, שנשארה „משפחת הקרחי"?

יש מפרשים[29] שזהו „מפני כבודו של משה שאמר משה[30] ואם בריאה יברא ה' וירדו[31] הם וכל אשר להם וגו', ואם הי' נזכר כאן שבניו לא מתו הי' גנאי למשה שלא הועילה תפלתו שהרי נשארה מהם שארית בארץ".

אבל תי' זה צ"ע, שהרי זה ש„בני קרח לא מתו" אינו בסתירה כלל לתפלת משה „אם בריאה יברא ה' וגו' וירדו גו'", היות שלפועל נתמלאה תפילתו וגם הם ירדו חיים שאולה, אלא שאח"כ „נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם", וא"כ אין כאן גנאי למשה [ואדרבה, כיון שמשה רצה והשתדל שיעשו תשובה[32], הרי זה מ־שבחו של משה, שפעל עכ"פ על בני קרח שיעשו תשובה].

ד. ויש לומר בזה, בהקדם דיוק לשון הכתוב בפ' קרח[31] בעונש הבליעה – „וירדו הם גו' חיים שאולה ותכס עליהם הארץ ויאבדו מתוך הקהל", דלכאורה מהו הדיוק „ויאבדו מתוך הקהל", ולא סתם „ויאבדו", או „ויאבדו מן הארץ" וכיו"ב[33].

וע"פ משנת"ל בחטאם ותשובתם של בני קרח יש לומר, כי עונש בני קרח הי' רק שנאבדו „מתוך הקהל" ההוא[34], היינו הקהל שראו בעיניהם את השתתפותם בהמחלוקת ואילו את תשובתם לא ראו, שלכן מן ההכרח שיאבדו מתוך קהל זה: משא"כ קהל אחר (שלא היו עדים בדבר) הרי אין סיבה שיאבדו מתוכו.

וזהו הטעם שלא נאמר לעיל בפ' קרח ש„בני קרח לא מתו" – כי רק לאחרי שכבר לא הי' הקהל שהי' בזמן מחלוקת קרח, כפרש"י לעיל (בפ' חוקת[35]) שבעדה זו „לא הי' בהן אחד מאותם שנגזרה גזירה עליהם שכבר כלו מתי מדבר" – היו יכולים לצאת ממקומם כו', ורק אז נגלה לבנ"י ש„בני קרח לא מתו".

ה. אבל עדיין אין הענין מיושב כל צרכו, כי פסוק זה „ובני קרח לא מתו" בא (בסיום מנין משפחות בני ראובן –) בהמשך להסיפור ע"ד דתן ואבירם בני אליאב (בן פלוא בן ראובן) – „הוא[36] דתן ואבירם קריאי העדה אשר הצו על משה גו' בהצותם על ה', ותפתח הארץ את פי' ותבלע אותם וגו'".

---

28) כמ"ש בנחלת יעקב. וראה גם אמרי שפר, צידה לדרך ועוד. וכ"כ רש"י בתהלים מב, א „ועלו משם" (ובדברי דוד כאן ועוד, „שאיזה זמן היו בגיהנום ואח"כ יצאו על פני הארץ").

ועפ"ז מ"ש רש"י „וישבו שם", אינו מלשון התיישבות (וקביעות) אלא מלשון עכבה (כפרש"י תזריע יב, ד. וראה רש"י שמות ב, טו. ועוד. וראה לקו"ש ח"ז ע' 80 ואילך ובהערות שם) – שנתעכבו שם משך זמן עד שיצאו.

29) ש"ך עה"ת קרח (טז, לב), ובפרשתנו כאן מבאר הטעם שנאמר באמצע מנין בנ"י. ע"ש.

30) קרח טז, ל.

31) שם, לג.

32) ראה רש"י קרח טז, ח. שם, יב. שם, כה.

33) ובכלל תיבות אלו לכאורה מיותרות. וראה ראב"ע, רמב"ן ועוד שם.

34) ואף ששאר האנשים נאבדו לגמרי, שינה הכתוב מפני עונש בני קרח.

35) כ, כב. וכן לפנ"ז – כ, א.

36) פרשתנו כו, ט־י.

ולכאורה, הי' יותר מתאים לכתוב ענין זה במקום שהכתוב מונה את משפחות בני לוי[37], וביניהן את „משפחת הקרחי"[38].

בפשטות יש לומר: כיון שהכתוב מספר כאן ע"ד בליעת דתן ואבירם, לכן מסיים הכתוב בענין הבליעה בקצרה ש־„בני קרח לא מתו" (משא"כ באם הי' נכתב בפרשת משפחות בני לוי, הי' צריך הכתוב לחזור עוה"פ על דבר ה־מחלוקת והבליעה).

אבל זהו דוחק קצת מצד תוכן ה־ענינים — כי מאחר שבא הכתוב לרמז תשובתם של בני קרח, שמשום כך לא מתו — הרי אינו מתאים להזכיר את בני קרח בהמשך אחד עם הסיפור ע"ד הרשעים הללו, דתן ואבירם, שנאבדו הם וכל אשר להם.

וכדי לתרץ שאלה זו, מקדים רש"י „הם היו בעצה תחלה": זה שהכתוב מצרף את הענין ש„בני קרח לא מתו" להסיפור ע"ד דתן ואבירם, בא ללמדנו על ההשוואה והדמיון ביניהם בחומר המחלוקת — כשם שדתן ואבירם היו אלה „אשר הצו על משה", וכפרש"י „השיאו את ישראל לריב על משה", היינו לא רק שהכניסו עצמם בעדת החולקים, אלא שהם „הצו" ו„השיאו" לריב בתחבולות ועצות לחלוק על משה ועל הקב"ה [וזה הי' חומר החטא של דתן ואבירם שבגללו נאבדו הם וכל אשר להם, שלא מצינו (מפורש בחומש[39]) עונש כזה במשך כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר (וגם לא אצל הר"ן איש מעדת קרח[40])] — כמו כן הוא בבני קרח, שגם הם „היו בעצה תחלה".

וזהו גודל הפלא בהענין דבני קרח, שאע"פ שהיו בעצה תחלה כמו דתן ואבירם, מ"מ, כיון ש„הרהרו תשובה בלבם" נמלטו מהשאול, ועד שיצאו מהם שמואל הנביא וכ"ד משמרות כו'.

ויש לומר, שענין זה — החילוק בין דתן ואבירם ובני קרח — הוא בהתאם ל־תוכן הכללי של מנין זה של בני ישראל, שהי' „אחר המגפה"[41], וכפרש"י שהמנין הי' כדי „לידע מנין הנותרות"; ובהמשך לזה מספר הכתוב ע"ד עדת קרח, שמבין אלה שנגזרה עליהם כלי' (שנאבדו הם וכל אשר להם מבלי שנשאר מהם שריד) היו „נותרים" — „ובני קרח לא מתו".

ו. מכל הנ"ל יש הוראה בגודל כחה של תשובה — שביכלתה לשנות ולהפוך את האדם מן הקצה אל הקצה:

בני קרח נמצאו בתחילה בקצה הכי תחתון, וכנ"ל שהם היו בעצה תחלה, היינו שלא רק שנכשלו בחטא המחלוקת, אלא היו בגדר מחטיאים את הרבים, לחלוק על משה ועל הקב"ה:

וגם תשובתם לא היתה תשובה גלוי', ואדרבא הי' רק הרהור תשובה בלב, ובגלוי הייתה — „בשעת המחלוקת", ש־הרהור התשובה שלהם לא הי' חזק דיו לפעול עליהם שיפרשו בריש גלי מן המחלוקת.

ואעפ"כ, הנה לא זו בלבד, שבזכות

---

37) כו, נז ואילך.

38) וראה ראב"ע, חזקוני, אוה"ח ועוד כאן.

39) ורק בפרש"י פרשתנו (כו, יג. שם, כד בסופו) נזכר ע"ד משפחות שנאבדו. ע"ש. — אבל ג"ז אינו דומה כלל לעונשם של דתן ואבירם, כפשוט.

40) כי הם (עכ"פ) בקשו כהונה, משא"כ דתן ואבירם שכל כוונתם היתה רק „הצו", ריב ומחלוקת עצמם.

41) פרשתנו כו, א.

הרהור תשובה זה נמלטו מן העונש שבא על עדת קרח, אלא עוד זאת, שגם בעת העונש גופא, בהיותם בלועים בגיהנם, היתה זאת ישיבה מתוך „שלוה", במקום גבוה ומבוצר,

ועד שהגיעו לקצה הכי עליון — ש„אמרו שירה"[42], ועוד זאת — שדברי שירתם ותהילתם נכללו בספר תהלים[43], ועד להשיר[44] ש„יסודתו בהררי קודש".

ומזה מובן בכ"ש וק"ו וכו' וכו' בנוגע לגאולה העתידה לבא, שפסק הרמב"ם[45] „שסוף ישראל לעשות תשובה . . ומיד הן נגאלין" — שלאחרי ריבוי התומ"צ מתוך מסירת נפש וכו' במשך אריכות זמן הגלות, די ומספיק לישראל הרהור תשובה בלב להביא תיכף ומיד ממש גאולתן של ישראל — „ולציון יאמר איש ואיש יולד בה והוא יכוננה עליון"[46], ב־ גאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו.

(משיחת ש"פ פינחס תשל"ז)

---

42) סנהדרין קי, סע"א.

43) ב"ב טו, רע"א.

44) תהלים מזמור פז, א. — ולהעיר שמזמור זה מתחיל „לבני קרח מזמור שיר" (דלא ככמה ה־ מזמורים שאמרו בני קרח). וי"ל שהוא ע"ד מחז"ל (פסחים קיז, א) „לדוד מזמור מלמד ששרתה עליו שכינה ואח"כ אמר שירה".

45) הל' תשובה פ"ז ה"ה.

46) תהלים שם, ה.